

Lezing XII Boekenbank Hank

T.g.v. van een extra ingelaste boekenveiling

21-1-2017

Ton Lensvelt

Lezing Boekenbank Hank 21 & 22 januari 2017

Een verhaal houden tijdens de Boekenbank van Hank, dames en heren, dan ligt het onderwerp natuurlijk voor de hand. Dat moet over boeken gaan. Een dankbaar onderwerp. Want lezen doen we allemaal. De een wat meer dan de ander en wat we lezen is ook heel verschillend, maar toch.

Ik weet niet hoe het met u is, maar ik houd van boeken. Zet mij in een boekwinkel en ik krijg spontaan het gevoel van een kind in een snoepwinkel of, zo u wilt, van een baviaan in een vlooiencircus. Ik ben dan ook de gelukkige bezitter van een uitgebreide boekenkast of liever gezegd boekenwand, in mijn thuishoortje.

Met de opbouw van die verzameling, ben ik al begonnen in mijn jeugdijaren en de collectie wordt nog voortdurend uitgebreid. Voor mij geen geslaagder cadeau, dan een boekenbon. Vrijwel alle boekenmarkten hier te lande of in België heb ik wel afgestruind, sommigen zelfs meerdere keren. Zelfs boeken van De Slegte staan in mijn kast, terwijl het toch best wel goede boeken zijn.

Te midden van die grote hoeveelheid en verscheidenheid aan boeken, voel ik me senang. Tegen mijn vrienden zei ik altijd: 'je mag alles van me lenen, behalve mijn vrouw en mijn boeken'. Dat grapje maak ik overigens tegenwoordig niet meer, maar dat heeft een heel andere reden. Mijn liefde voor boeken is nog onverminderd groot.

Wat staat er bij mij zoal in de boekenkast? Ik heb voor u eens even rondgeneusd. Net als veel andere klasgenootjes van de r.k. jongensschool, ben ik ook begonnen met **Puk en Muk**. Twee kleine jongens die samen met een heleboel 'broertjes' woonden in het huis van Klaas Vaak, in het derde straatje achter Luilekkerland. Alle jongens waren neefjes van Klaas Vaak. Er woonde slechts één zusje bij hen, genaamd Lolly. Katholieke lectuur pur sang, geschreven door - wat denkt u? - frater Franciscus en uitgegeven door de Drukkerij van het R.K. Jongensweeshuis in Tilburg.

Wat ouder geworden, werd ik een groot fan van Toon Kortooms, vooral door toedoen van zijn trilogie over de tweeling **Beekman & Beekman** en hun vriend Hendrik van Ham. Ik herinner me nog hun befaamde uitspraken 'Ga zo door en gij zult zult eten' of deze 'Je moet de broek des levens ophouden met de bretels van de hoop'. Psychologie van de koude grond die mij echter wel aansprak.

Op de middelbare school kwam ik aanraking met schrijver Jan de Hartog en raakte geïmponeerd door de mystiek van **Gods Geuzen**. De hoofdpersoon, Anton Zorgdrager, belandde als jonge arts in het Nederlands-Indie van de jaren dertig, dat ook nog eens regelrecht op een oorlog afstevende. Een harde leerschool wachtte hem. Jan den Hartog, geboren verteller, sleurde mij mee met Zorgdrager en de mensen in zijn omgeving: in 700 pagina's werd hij van jongen tot man, en, net als ik, bedroefder en wijzer.

Daarentegen was zijn vaderlands epos **Hollands Glorie** een oppepper voor mijn oranjegevoel. Een historische roman over de ontwikkeling van de Nederlandse zeesleepvaart met kapitein Jan Wandelaar in de hoofdrol, welke later ook verfilmt werd. Zowel van Kortooms als van De Hartog las en verzamelde ik zo'n beetje al hun werk.

Een geheel andere genre betreft de misdaadroman waarbij ik destijds de werken van **Ellery Queen** verslond. Een interesse die mogelijk aangewakkerd was door een tv-serie over deze speurneus midden jaren zeventig.

Maar behalve een fervent boekliefhebber met gevoel voor humor, ben ik ook een beetje amateurhistoricus. Dus u begrijpt, er staan ook nogal wat geschiedenisboeken op de planken, vooral over streekhistorie, en ook over Hank.

Het boekje over **125 jaar parochie Hank** bijvoorbeeld. Daarin vertelt de eerste pastoor van Hank, pastoor Lips, dat hij in aanvang nogal moeilijkheden ondervond van een lid van de bouwcommissie, de vermogende Petrus van der Pluijm. Het krediet dat deze Van der Pluijm eens had in de Hankse gemeenschap had hij geheel verspeeld toen hij als 83-jarige weduwnaar trouwde met zijn niet onaantrekkelijke 36-jarige dienstbode; daarmee wel zijn eigen kinderen tegen de haren instrijkend. Uiteindelijk werd de vishandelaar vakkundig door de pastoor uit de bouwcommissie gewerkt.

Een ander boekwerk over Hank betreft **Hank in de twintigste eeuw** met een schat aan verhalen over het dorp, van en door inwoners opgetekend. Onder meer een verhaal over Janus en Pietje van Dortmont van de Straatweg. Janus werd in 1940 opzichter van de Zuid-Hollandse polder en in 1947 kassier van de Boerenleenbank. In de boerderij hield hij kantoor, al is dat een wat geflatteerde beschrijving voor een hokje van drie bij drie meter. Daarnaast was hij nog secretaris van het Wit-Gele-Kruis.

Er ging dus veel papier door zijn vingers en zodoende stond Janus aan de basis van de enorme verzameling van archiefbescheiden die tegenwoordig door zijn zoon Walter van Dortmont vakkundig wordt beheerd.

Maar het bevat ook een verhaal over meester Weterings die de kinderen in zijn klas spreekwoorden liet zeggen en waarbij 'n leerling het gezegde opdiste: 'wat helpt het fluiten, als het paard toch niet wil pissen'.

Een fraai geïllustreerd boekwerk over **Jannezand** ontbreekt niet. Daarin lezen we dat de eendenkooi van Kijfhoek flinke schade ondervond, wat heet geruïneerd werd, door de in 1746 nieuw aangelegd eendenkooi van Ary Hanegraaff op Jannezand.

Om de toegankelijkheid van deze polder te verbeteren, werd in 1929 een weg en een ijzeren ophaalbrug over de Bleeke Kil aangelegd. Een jaar later gevolgd door de brugwachterswoning. Dit alles tot zeer grote tevredenheid van de pachters. De woning werd in 2011 gesloopt. De brug ligt er nog steeds maar is ondertussen wel aan een opknapbeurt toe.

Het boek over **papierfabriek De Maasmond** aan Keizersveer neemt uiteraard een prominente plaats in tussen de boeken over Hank. Een gedegen gedocumenteerde uitgave met veel foto's over het wel en wee van de grootste maar door sommigen ook wel de meest verguisde vooroorlogse werkgever van het dorp. In de publicatie wordt echter wel afgerekend met een aantal vooroordelen over de fabriek en haar directeur Braun.

Een ander lijvig naslagwerk handelt over Hanks beroemste wielrenner **Wimke Prinsen**. De kleine adelaar van Hank die in 1969 de zware bergetappe over de Gross Glockner in de Ronde van Oostenrijk aan zijn palmares toevoegde. Hij liet echter ook in de Tour de France, die hij vier keer reed, zien dat hij over buitengewone klimmersbenen beschikte. Iets wat de legendarische radioreporter Theo Koomen tot een aanstekelijk groot enthousiasme verleidde.

Klein maar fijn zijn de twee boekjes over **Hank in oude ansichten** met prachtige oude foto's. Maar het is vooral de combinatie met de geschreven teksten die de boekjes zo'n nostalgische uitstraling geeft. Mijn oog viel op een foto van het in 1924 verbouwde postkantoor in de Kerkstraat.

Met brievingaarder Theodorus Hanegraaf in de deuropening en behalve een aantal kinderen uit de buurt ook met de brievenbestellers Frans Hanegraaf voor Hank en Dirk Kivits voor Dussen.

Andere, bijzondere historische foto's in het boekje zijn: Die van de allereerste brug bij Keizersveer, uit de Eerste Wereldoorlog en gebouwd door de pontonniers. Een houten brug die nu 100 jaar geleden gedeeltelijk afbrandde.

Maar ook een foto van de 'oude glorie van de Mariapolder', de mannen - vrouwen waren uit den boze - van De Soos de Eendracht die van 1881 tot 1916 gevestigd was in de herberg van Nariske van der Pluijm, tegenover de kerk, en die in 1981 haar eeuwfeest vierde.

Ook veel oude foto's in een jubileumuitgave van voetbalclub **Be Ready**, doch die vangt aan met het clublied van de geel-zwarten. Geschreven en op muziek gezet door Ad van Velthoven. Hij laat de leden en supporters zingen:

*Ja, dat is onze Voetbalclub, een club om op te roemen
Dat is de club met goede geest, een club met kampioenen*

De ambitie die er uit spreekt is ook vandaag de dag nog onverkort actueel.

Doch Ad van Velthoven heeft veel meer geschreven dan dit clublied. Vooral in de oorlogsjaren en in het decennium daarna. Bekende liedjes van zijn hand zijn: O heerlijk Altena, Biesboschlied en Het vissertje in de Biesbosch. Deze en nog veel meer liedjes en gedichten zijn verzameld in het fraai vormgegeven boekje **Voor mijn mooi Hankske** met mooie tekeningen van de Hankse kunstschilder Ad Dubbeldam en zijn cursisten.

Ad van Velthoven, wie kent hem eigenlijk niet. Het creatieve brein van het Hanks cabaret dat hij na de bevrijding in 1947 vormde, samen met zijn broer Toon en zijn vrienden Frans Hanegraaf en Adriaan Pennings en met medewerking van Frans de Zanger (van der Pluijm) en pianiste Emma Pennings, later nog uitgebreid met het duo van de Wilpi's. Ze lieten het Sint Antoniusgebouw daveren van het lachen.

Behalve als dichter, cabaretier en componist onderscheidde Ad zich tijdens de oorlogsjaren door zijn verzetswerk. Hij had tot taak de koerierslijnen te organiseren.

Hoewel hij lid was van de verzetsgroep Albrecht, zag hij bovendien kans om zich door de lokale ortskommandant van de Duitse bezetters tot burgemeester van Hank te laten benoemen. Hierdoor kreeg hij de beschikking over inside information die hij dan weer doorspeelde naar de geallieerden. Voor zijn verzetswerk werd hij na de oorlog onderscheiden met de Bronzen Leeuw en het Verzetskruis.

In mijn boekenkast ook boeken van andere Hankse schrijvers. Van Louis de Bot om er maar eens een te noemen. Een roman in twee delen **Dese see is egt te hoog**, waarin Louis verhaalt over zijn grote passie: het verdronken dorp Aernswaert in de de Groote Waert en over de avonturen van Wouter tijdens 'de nagt van Sint Elisabeth' waarbij het dorp werd weggespoeld.

Maar Louis heeft meer pijlen op zijn boog. Wat te denken van zijn artikelen in de Historische Reeks van het Land van Heusden en Altena met **Verhalen bij het keetvuur**, bijvoorbeeld over het hondje van zijn vader, dat zich ontpopte tot een superrattenvanger en zodoende de grote vriend werd van de griendwerkers.

Louis vertelt ook over **verdwenen winkeltjes in Hank**. In dat artikel lezen we dat in het oude schoolhuis aan de Buitenkade even voorbij het café van Janus van Bergen, zowel Dokter Van Vuure, als tandarts Mijnlief praktijk hielden, terwijl Rinus de Wit er eveneens een kapperszaak had. Dat doet een beetje denken aan de goede oude tijd toen de barbier veelal ook als chirurgijn en heelmeester optrad.

Wist u trouwens dat vroeger tegenover dat oude schoolhuis en dus pal naast de oude school een herberg gevestigd was? **Herberg De Roode Leeuw** welteverstaan, met Jan Lensvelt (jawel, een voorvader) als kastelein. Eigenlijk best wel een vreemde naam Roode Leeuw. Hebt u wel eens een rode leeuw gezien? Wellicht dat Jan of zijn clientèle na een paar oude klares teveel op, met hun bloeddoorlopen rode ogen, onderweg naar huis, ergens een rode leeuw tegen het lijf zijn gelopen? Wie zal het zeggen.

Overigens doet me die term wel herinneren aan een jeugdboek dat ik ooit eens gelezen heb. Wij hadden vroeger in Dussen een bibliotheek van de parochie. Die was aan de Zandpad, zeg maar tegenover Ballegooyen Modes, bij vrienden van mijn ouders. Als wij daar zondags op theevisite gingen, dan vonden wij als kinderen natuurlijk vertier in de in onze ogen enorme boekenverzameling.

Het kan haast niet anders of hier moet de oorsprong liggen van mijn passie voor boeken. De collectie bevatte vooral stichtelijk lectuur, dat spreekt voor zich. Maar daartussen ook een spannend boek **In het spoor van de Rode Leeuw**. Dat ging over een zakkenrollend zigeunertje en een joods jongentje die beiden op de vlucht waren in het zeer katholieke Spanje van vier eeuwen geleden. Daarbij werden ze onderweg geholpen door De Rode Leeuw, een Spaanse vrijheidsstrijder met het hart op de juiste plaats. Het zou zomaar een actueel thema kunnen zijn.

In de Historische Reeks van het Land van Heusden en Altena vind je overigens nog meer verhalen over het dorp. Bijvoorbeeld over het **kolenoproer van Hank**, ook 100 jaren geleden, in maart 1917, tijdens de Eerste Wereldoorlog. Er was destijds een tekort aan brandstof. Hank zat in de kou, en hoe, in februari vror het twintig graden. De Bergsche Maas lag dichtgevroren. Dat was de vrouwen van Hank hun eer te na en dus kwamen ze in opstand en trokken massaal naar Dussen.

Een 70-tal vrouwen en meisjes meldden zich aldaar bij het woonhuis van kolenhandelaar Van Beurden, wiens kolenopslag aan De Sluis gevestigd was. Er werden leuzen gescandeerd en vervaarlijk met lege kolenzakken gewaaid. Het dreigde finaal uit de hand te lopen. In allerijl werd burgemeester Snijders opgetrommeld en overleg in het raadhuis volgde. Met als resultaat dat de vrouwen van Hank elk voor hun gezin een half mud kolen mee naar huis mochten nemen, waarna de rust wederkeerde.

Maar de mondige dames van Hank hadden meer bereikt. Een maand later vaardigde de gemeenteraad een verordening uit dat er door de lokale middenstanders en klompenmakers geen brandstof meer buiten de gemeente mocht worden verkocht.

Een wat minder bekende maar daarom zeker niet minder gewaardeerde Hankse schrijver is Ton de Wit. Hij publiceert voor de moderne lezer, via de facebookpagina **Je komt uit Hank als.....** Je vind er leuke verhalen over de Hankse kermis, het sigarenmagazijn van zijn ouders, maar ook over de lange wandelingen op warme zomerse dagen met de gehele school onder leiding van meester Willemse.

De rol van het Hanks cabaret werd in 1977 overgenomen door de toneelvereniging '**t Hanks genoeg**'. 'Opgericht op zondagmorgen, uit de kerk, aan de tap bij de Phoenix en met financiële ondersteuning van de Stichting Carnaval', schrijft voorzitter Bosje in de jubileumuitgave ter ere van hun 25-jarig bestaan. Regisseur werd ervaren rot Toon van Velthoven die het vak nog geleerd had bij hun voorloper: toneelvereniging Sint Petrus met pastoor Wilaert als regisseur.

Sint Petrus, waarvan in 1925 Antoon van der Pluijm directeur was, hield zich overigens niet uitsluitend bezig met toneel spelen maar had als hoofddoelstelling de drankbestrijding. Het lidmaatschap was dan ook voorbehouden voor geheelonthouders.

Of **Antoon van Marinuskes** dat ook was, waag ik te betwijfelen, want hij was aanvankelijk dan wel onderwijzer maar werd later pastoor in België in het bisdom Luik. Daarnaast was hij correspondent van het regionale weekblad De Echo van het Zuiden, waarin hij talloze artikelen over Hank en Dussen publiceerde. Zo vond ik een prachtige sfeerreportage van zijn hand over de Antoniusprocessie in Dussen in juni 1924 waaraan ook veel gelovigen uit Hank deelnamen. Deze werden onder begeleiding van de dienaar van Hermandad, gemeenteveldwachter Heijmans uit Hank, met bussen van de NABO uit Dussen aangevoerd en de belangstelling was dermate groot dat een deel van de processiegangers Het Lof noodgedwongen buiten de kerk moest bijwonen.

Al neuzend, kwam ik ook nog het boekje tegen **Een 10 voor spelling** van Andy Marcelissen. Vol met gedichtjes. Ik lees er eentje voor:

*Hoe ouder je sterft, hoe korter de stoet
Je wordt dan in besloten kring begraven
Het mooiste is om zo oud te worden
Dat er bijna niemand meer op komt draven*

Tot dezelfde categorie behoort **De Koning en de Boer** van Ben Janssen, maar dan met verhaaltjes. Over Jantje de Lèris, een boerenknecht die soms wat bijverdiende en dan zichzelf op een borrel trakteerde in de locale taveerne. Maar 's-avonds laat thuis gekomen achtte hij het toch verstandiger om zijn resterende verdiensten maar in zijn hemd te knopen in plaats van in zijn portemonnee te bewaren; zijn eega placht zo nu en dan nog wel eens 'n greep te doen in zijn beurs.

's-Morgens aan het ontbijt toonde vrouwtje lief zich uitzonderlijk vriendelijk en opgewekt. Ze had zelfs een eitje voor Jantje gekookt. Toen hij zich na het ontbijt ging wassen en aankleden, vond hij echter geen centen meer in zijn hemd. Bleek dat hij in het duister van de nacht per abuis zijn centjes in het verkeerde hemd had geknoot.

Zoiets zou Cootje Staal nou ook overkomen kunnen zijn, dat ie per ongeluk geld in Tonia's hemd geknoot had. Nicolaas Antonie Jacobus Staal (1930-1998), dames en heren. Een aantal locale beroemdheden zijn inmiddels de revue gepasseerd, dan mag hij natuurlijk niet ontbreken. Want hij is misschien wel de bekendste Hankenaar aller tijden.

Volgens mij was Cootje geen boeklezer, laat staan dat hij een boek geschreven zou hebben. Daarentegen heeft hij wel een leven geleid waarover een boek te schrijven valt.

Vermaard als de oliesjeik van Egypte tijdens de boerenbruiloften in Klaiendam en Knusterooierslaand. Liefhebber van gebakken èrpels en jonge klare. In het dagelijks leven kolenboer en oliehandelaar, steun en toeverlaat van fanfare Sint Ceacilia, doodgraver in Hank en Dussen, Ridder in de Orde van Oranje-Nassau, maar eerst en vooral bestuurder.

Dat laatste zat in de genen. Zijn voorvaderen waren al vanaf de zestiende eeuw bestuurders in Dussen Muilkerk en Munsterkerk. Bovendien was de familie Stael een belangrijke begunstiger bij de bouw van de eerste kerk en het klooster in de Mariapolder. In zijn hoedanigheid als wethouder van Dussen maakte Cootje furore. Door zijn daadkracht maar zeker ook door zijn uitdrukkingsvaardigheid. Een van zijn befaamde gezegdes was 'het is de geit misten, of de til omhoog', wat zo veel betekende als dat er wat diende te gebeuren. Dat vonden ze bij de Boekenbank Hank ook, omdat de voorraad boeken alsmaar toenam. Vandaar deze ingelaste boekverkoop dit weekeinde.

Dames en heren, deze korte bloemlezing over boeken en schrijvers, toont eens te meer aan welke verrassende dingen daarbij te ontdekken zijn. Dat is ongetwijfeld ook het geval tussen het gevarieerde maar ook verrassende aanbod van boeken van de Boekenbank Hank. Zo vond ik in hun stand tijdens de Hangdagen in het Uivernest het boekje **De Boeren van Kleidorp in Noord-Brabant**. Een prachtig werkje over het negentiende eeuwse Genderen en over de sociale uitbuiting door de heerboeren van hun knechten.

Dat lag er zomaar te koop voor twee euro. Maar ik heb er ook een schitterende uitgave over Rembrandt op de kop getikt met daarin het door de befaamde meester zelf geschilderde portret van Jan Six. Hij was de stamvader van het geslacht Six uit Amsterdam dat door Geert Mak zo boeiend beschreven wordt in zijn meest recente werk **De levens van Jan Six**. Het is tevens de laatste aanwinst van mijn verzameling.

Wie weet doet u vandaag ook wel zo'n leuke ontdekking tijdens uw speurtocht door het aanbod van de Boekenbank. En bovendien, het is voor een goed doel. U wilt tijdens de Hangdagen toch ook 'veilig' de kerktoren van uw dorp blijven beklimmen.

Ik besluit met een tweede gedichtje van Andy Marcelissen:

*Spreken is zilver
Zwijgen is goud
Dus goed beschouwd
Wordt het hoog tijd
Dat ik m'n bakkes houd*